
Odgovornost teologa

Na teološko-pastoralnom tjednu za svećenike, krajem siječnja ove godine, postavljeno mi je jednostavno pitanje: Kome treba taj vaš teološki časopis, s tako provokativnim imenom, *Crkva u svijetu*? Koji mu je cilj? Pridonositi izgradnji Crkve u današnjem svijetu, odnosno evangelizaciji svijeta, ili se baviti nekim rubnim i za konkretni život beznačajnim pitanjima? Zaista, od tog trenutka ova mi pitanja ne daju mira i nanovo ih vrtim u pameti, nastojeći razumjeti što se to zbiva u Crkvi i svijetu, i koja je, u svemu tome, odgovornost teologa. Naime, bjelodano mi je da je zadaća teologa postavljati pitanja i tražiti teološke odgovore. A mjesto na kojem se susreću pitanja i mogući odgovori upravo su teološki časopisi. Stoga je jasno da će teolog na svojem vlastitom području također izazivati (*provocirati*), kako bi pobudio interes za ono što smatra značajnim za vjeru, odnosno za sadržaj vjere i život vjere u zajednici Crkve. Teologu je zadaća tražiti nove putove i osvjetljivati staze koje su možda zaboravljene ili obezvrijeđene, kako bi bio od pomoći na putu vjere. Kršćanski teolog (*onaj koji govori o Bogu*), uostalom, nije samo znanstvenik koji elaborira pojedine teme. On ne može (iskreno smatram da ne smije) zaobići vlastito osvjedočenje o Istini kako bi pomogao da se dogodi autentični susret ljudske osobe i samoga Boga. Samo, ostaje teško pitanje: Što to znači za teološku praksu? I kojim putem krenuti u vremenu kad mnoge svijeeće vjere jedva tinjaju i mnoge su trske napuknute?

Nedavno je, pred sam Božić, u 95. godini života preminuo poznati teolog Edward Schillebeeckx (1914.-2009.), za kojega se bez pretjeranosti može reći da je bio jedna od dominantnih teoloških figura druge polovice XX. stoljeća. Rođen u Belgiji 1914. godine, ušao je u dominikanski red 1934. a 1941. godine je zaređen za svećenika. Nakon Drugoga svjetskog rata, za studija u Parizu (Le Saulchoir i Sorbonna), na njegovu daljnju teološku

formaciju najviše su utjecali dominikanci, filozof De Petter, te teolozi Marie-Dominique Chenu i Yves Congar. Predaje dogmatiku najprije u Louvainu, a od 1957. na katedri dogmatike na Katoličkom sveučilištu u Nijmwegenu, gdje će provesti najveći dio radnog vijeka. Od samog početka na Drugom vatikanskom saboru sudjeluje kao teološki stručnjak nizozemskih biskupa, a izazovna rimska predavanja između 1963. i 1965. pronijela su mu ime kroz medije, tako da je postao neka vrsta osobnog oličenja novih strujanja u nizozemskoj Crkvi. U teološkom radu Schillebeeckx je postao poznat najprije po radovima iz teologije povijesti spasenja i sakramenata (*De sakramentale heilseconomie / Sakramentalna povijest spasenja*, 1952./ i *Christus sakrament van de godsmoeting / Krist sakrament susreta s Bogom*, 1959.), ali se ubrzo, posebno nakon puta u Ameriku (1966.-1967.) koji je postao neka vrsta prekretnice u njegovu radu, okrenuo takozvanoj *teologiji iskustva* (kako je kvalificira R. Gibellini), s posebnim naglaskom na kristologiji i ekleziologiji.

Njegova kristologija (*Jezus, het verhaal vane en levende / Isus, povijest jednoga živoga*/ 1974., i *Gerechtigheid en liefde: Genade en bevrijding / Pravednost i ljubav: milost i oslobođenje*, 1977.) bliska je političkoj teologiji J. B. Metzsa i teologiji oslobođenja G. Gutiérreza. Prva je knjiga zapravo odgovor na protu kršćanski pamflet direktora njemačkog tjednika *Der Spiegel* R. Augsteina (1972.), u kojoj Schillebeeckx izvrsno razlaže vjerodostojnost sinoptičkih evanđeoskih izvještaja o Isusu i njihovu sukladnost s kršćanskom vjerom. U drugom djelu, služeći se također elementima kritičke teorije, analizira pavlovsku i ivanovsku kristologiju kroz temu kršćanske ortoprakse, a kao ključ za razumijevanje i ostvarenje Božje budućnosti u ljudskoj povijesti stavlja ideju anticipacije.

Što se tiče ekleziologije, djelima *Kerkelijk Ambt (Crkvena služba*, 1980.) i *Pleidooi voor mensen in de kerk (Založenost za ljudsku Crkvu*, 1985.), izazvao je velike polemike oko shvaćanja naravi Crkve i crkvenih službi. U kasnijim godinama Schillebeeckx je naumio nadopuniti svoju kristologiju i teologiju sakramenata, ali je objavio samo *Mensen als verhaal van God (Čovječstvo kao Božja povijest*, 1989.). Treba spomenuti da je 1965. godine bio jedan od utemeljitelja međunarodne teološke revije *Concilium*, čiji je prvi uvodnik napisao zajedno s Karlom Rahnerom, i čijim je zalaganjem direkcija časopisa ostala u Nijmwegenu. Kroz dugi teološki vijek bavio se mnogim temama i područjima: *teološke spoznaje* (inteligencija vjere, objava i teologija), *kristologije i soteriologije*,

sakramenata i službi u Crkvi, političkih dimenzija kršćanske vjere, religijskog pluralizma. Kako se objava njegova posljednjeg djela poklapa s padom berlinskog zida (1989.), a što označava kraj jedne povijesne epohe, često ga se uzima kao paradigmu teologa XX. stoljeća, u kojemu je teologija prešla put od neoskolastike, preko teologije objave i povijesti, do takozvanih genitivnih teologija (teologija nade; teologija oslobođenja, teologija budućnosti, itd.).

Schillebeeckxov je način uvijek bio osobit, često agresivan i provokativan ne samo za Rim nego i njegovu matičnu instituciju, Katoličko sveučilište u Nijmwegenu. Tri je puta pozivan u Rim na razgovore u Kongregaciji za nauk vjere, kako bi pojasnio svoje stavove i izričaje o razumijevanju vjere, Kristova spasenja, euharistije i službi u Crkvi. Za vrijeme prvog procesa u Rimu 1979., u njegovu su obranu stali Karl Rahner i Karl Lehmann. Drugačije je bilo u svezi pitanja službi u Crkvi, gdje je jasno došlo na vidjelo njegovo neslaganje s učiteljstvom Katoličke crkve (usp. *Enchiridion Vaticanum* 9, str. 830-836). Njegovi su stavovi, nažalost, imali i tragične praktične posljedice za crkveni život u Nizozemskoj i okolnim zemljama.

Ističući, s jedne strane, Schillebeeckxovu iskrenu osjetljivost za čovjeka i vrijeme u kojemu je živio (kao mlad svećenik radio je s osobama na rubu društva, a i sam je bio rodom iz brojne obitelji), veliku radnu energiju i sposobnost da do kraja ostane dosljedan svojim stavovima, ipak, s druge strane, ne smijemo prešutjeti činjenicu da je, nažalost, često bio u neslaganju s učiteljstvom Crkve. Iako nikada nije službeno rečeno da je protivan Crkvi u stvarima vjere te nikada nije formalno osuđen, ipak je svojim idejama i pristupom doista pridonio podjelama u Crkvi, čije su se posljedice najdrastičnije pokazale upravo u Nizozemskoj. Zavod Albertinum, u kojem je sedamdesetih godina bilo više od stotinu dominikanaca, nedavno je, posve prazan, predan na upravljanje Sveučilištu, a preostala nekolicina fratara preselili su se u Bergen Dal, gdje je i sam Schillebeeckx dočekao svoje posljednje dane.

Pred životom i djelom ovoga neosporno velikog mislioca, čija je riječ doista bila provokacija svijetu i Crkvi, ipak se postavlja pitanje odgovornosti na području vjere i crkvenog zajedništva. Ako vrijedi riječ o prepoznavanju istinske vrijednosti po konačnim učincima, te ako su učinci to što danas vidimo na primjer u Nizozemskoj, možemo se upitati što je Schillebeeckx postigao? Odnosno, može li se teologija osloboditi svoga dijela odgovornosti za krizu vjere i rasap Crkve? Zatim, u kakvom su odnosu propitivanje o vjeri i odgovornost za izgradnju tijela Kristova? Ili, još konkretnije, što

ako neki teološki stavovi i postupci, umjesto izgradnje, ruše? Gdje je, u slučaju teologa koji pozivanjem na vlastito pravo i osobno uvjerenje ruši zajedništvo vjere i jedinstvo Crkve, ostalo načelo *provodenja istine u ljubavi* (usp. Ef 4,15)?

Čitajući osvrte na Schillebeeckxov život i djelo nailazimo na mnoštvo iskrenih i zanosnih teoloških pohvala, ali jedva pokoje zrnce kritike. Nasuprot tome, kao da su mnogi jedva dočekali pogodan trenutak da saspu paljbu po Josephu Ratzingeru, negdašnjem pročelniku Kongregacije za nauk vjere a sadašnjem papi Benediktu XVI., kao da je on zakleti protivnik teologije i najveći neprijatelj Crkve Kristove. Edward Schillebeeckx ostat će zabilježen kao izuzetno zanimljiv teolog i provokativan mislilac, ali ostat će i kao opomena, jer je uz njegovo djelo i strujanja koja je dijelom i sam potaknuo, nažalost, povezana razgradnja upravo onoga što je on stavio u središte svoje teološke misli: osobne i opće povijesti kao anticipacije eshatološkog susreta s Kristom, u zajedništvu vjere i u sakramentalnoj praksi Crkve.

U tom svjetlu mislim da je nužno da se i mi (barem oni koji pišu po našim teološkim časopisima i publiciraju teološki relevantna djela) upitamo o vlastitoj odgovornosti za istinsko svjedočenje i posredovanje vjere, kroz propitivanje i traženje odgovora. Ne pretendirajući na cjelovitu prosudbu ovog teologa (pogotovo stoga što osobno držim kako su njegovi radovi iz sakramentologije posve sigurno među najboljima u katoličkoj teologiji XX. stoljeća), sebi i drugima postavljam pitanja: Jesmo li svjesni dosega našega teološkog djelovanja i vodimo li brigu o njegovim posljedicama. Jer, u konačnici, teolog bi se uvijek morao podsjetiti na onaj *credo Ecclesiam*, te da je njegovo teologiziranje već po svojoj naravi ograničeno, dok je samo Božja ljubav apsolutna. U protivnom, na širokom polju postmodernog pluralizma teolog lako može postati samo nekakav privatni poduzetnik, koji preprodaje svoje doumljivanje, izvan životnog zajedništva tijela Kristova.

Ante Mateljan